

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

November 2011

Kära systrar och bröder,

Just nu läser jag korrektur på översättningen av tredje delen av den tematiska samlingen av *Ökenfädernas tänkespråk*. Johannesakademins översättningsseminarium, som hålls andra lördagen varje månad – öppet för alla intresserade – utför ett unikt och imponerande arbete med dessa gamla grekiska texter som tidigare inte varit översatta till svenska. Utgivningen går under samlingsnamnet *Paradiset*, och kommer med tiden att omfatta 21 delar. En efter en görs de nu tillgängliga i små vackra skrifter, formgivna av Tomas Einarsson, där läsaren själv får sprätta sidorna, så att man nästan skulle kunna citera Paulus: "Häri ligger en djupare innebörd"!¹

Den tredje volymen, som alltså snart går till tryck, är en av de kärvaste och mest svårsmälta för en nutida läsare. Den handlar om *botfärdigheten*. Förkrosselsen, styngtet i hjärtat, sorgen över synden och fruktan inför den förestående domen präglar texterna, som är indränkta i tårar. Med Abba Moses ord: *Genom tårar förvärvar människan dygderna, och genom tårar får hon syndernas förlåtelse*. Redaktörerna för denna volym, tillika seminariets ledare, Per Rönnegård och Britt Dahlman, konstaterar i ett förord att en del texter är "extrema" och att vissa delar därför behöver läsas med ett kritiskt förhållningssätt. Men, tillägger de: "då bör vi rimligen också låta deras röst få vara en kritisk röst in i vår tid och föreställningsvärld."

Besinning inför den förestående domen, som många av dessa tänkespråk handlar om, är knappast något som utmärker vår tid. Snarare talar vi gärna om att "alla blir frälsta" och sällan hörs numera ett ord som "gudsfruktan" i predikstolarna. Med vilken rätt, kan man undra, avskaffar vi domen, som Skriften har så mycket att säga om, och som i synnerhet under den tid av året vi nu är på väg mot, behandlas med största allvar i de

---

¹ Gal 4:19

bibeltexter vi läser i gudstjänsterna? Går det att förena fruktan för domen, som fäderna sätter ord på i tänkespråken i Paradiset III, med tillförsikten till nåden och därmed glädjen och vilan i Gud?

Starets Siluans berömda ord – ”Alla andra blir frälsta, det är bara jag som går förlorad” – kan tyckas både märkliga och lite skrämmande, men ger en nyckel till ett förhållningssätt inför domen. Utgångspunkten är att Gud *vill* allas frälsning, och vem är då jag att döma min nästa eller uttala mig om min medmänniskas öde? Nej, det är mitt eget liv jag har ansvar för. Inför frågan hur jag levt upp till förtroendet att vara Guds medarbetare och skapelsens förvaltare, krävs ingen stor dos självinsikt för att inse den egna skulden. *Det är jag som går förlorad*, konstaterar Siluan. I de tårar som följer när detta styng punkterar hjärtat glimmar paradiset. ”Sorgen har två sidor”, säger Abba Poimen: ”Den verkar och den bevarar.” Eller som Abba Hyperechios uttrycker det: ”En munk som vakar och ber gör natten till dag. När han sticker hål på hjärtat, rinner tårarna, och han nedkallar barmhärtighet från himlen.”

Som så ofta i trons värld står vi inför motsägelsefulla utsagor där vi gärna vill luta över åt den ena eller den andra. Å ena sidan, i det här fallet: ”domens dag är fruktansvärd och bitter”, som en ökenfader uttrycker det. Var och en med ett uns av självkänedom inser att hon inte består på den dagen. Å andra sidan skriver Paulus: ”Nu blir det alltså ingen fällande dom för dem som tillhör Kristus Jesus.”² Väljer vi enbart den första utsagan fylls vi av räddhåga. Väljer vi den senare och glömmer den första frestas vi till lättsinne. Först när vi håller fast vid att bägge utsagorna är helt sanna, och inte föredrar den ena på bekostnad av den andra, föds gudsfruktan i själen, det tillstånd där tårarna tvättar bort synden. Man kan tala vackert om den ”förlåtande nåden”, men innan människan varit vid den punkt i sitt liv där förkrosselsens tårar genom Guds stora barmhärtighet vänds till en stilla inre frid, förblir talet om nåden inte mycket mer än billigt prat. Paulus ord – ”där synden blev större, där överflödade nåden än mer”³ – gör inte synden till en fjäder i hatten!

*

---

² Rom 8:1.

³ Rom 5:20.

De tårar fäderna och mödrarna gråter, har inget med sentimentalitetens gråt att göra. Andlig urskillning kan vara en nog så grannlaga uppgift inför en gråtande människa. Dostojevskij skriver om Fjodor Karamazov "att han var ondskefull och sentimental och hade lätt för att gråta". Tårar kan härledas till både himlen och helvetet. Sentimentalitetens tårar förblindar snarare än upplyser. Den gråt som enbart är en otillfredsställelse med mig själv, ett beklagande över den egna bristen, är en återvändsgränd i själen. Den är det egna jagets veklagan över att inte få tillräcklig uppskattning eller inte vara förstådd av omgivningen. I sådan gråt bor ingen ånger, än mindre något medlidande, endast ett beklagande.

En av ökenfädernas stora förtjänster är att de hjälper oss att se hur omvändelsen är en livsattityd, inte en engångsföreteelse. *Penthos*, det grekiska ordet för sorgen efter Guds sinne, färgar den kristnes liv i en värld där synden dagligen sårar. Ur dessa tårar föds den berömda Jesusbönen, *Kyrie eleison – Herre, Jesus Kristus, Guds son, förbarma dig över mig, syndare* – som beds oavbrutet av den som insett hur blandad hon är i sina uppsåt och sin kärlek. Tårarna driver människan till bön och bönen föder tårar.

Men de tårar som dessa fäder och mödrar talar om begråter alltså inte sitt öde; den gråter över egen synd. Och likväl är det inte förtvivlans och självömkans tårar. Det finns från första stund en djup befrielse i förkrosselsens tårar. De är framsprungna ur ett genomskådande av den egna själen, en plötslig och omskakande insikt, som har en renande verkan. Detta är de "tårar som lösgör själens fäste från det egna jaget", för att tala med författaren Andrei Plesu. Moralismer och pekpinningar förmår aldrig väcka den sorgen, de efterlämnar endast fördömelse och ilska. Sorgen efter Guds sinne är en Andens gåva: han skall visa världen vad synd är, säger Jesus när han talar om den Helige Ande. Hur skulle vi kunna annat än gråta när vi ser vår egen synd, hur vi ödelagt paradiset och förskingrat livets gåva? Smärtan som överväldigar syndaren är tung och djup, något som speglas i tänkespråken. Likväl är sorgen "salig". Den är början på en ny dag, en uppståndelse från de döda.

Tårarna betecknar en "ofullkomlighetens spiritualitet" i det kristna livet, ett ämne som upptagit mig under senare tid och som jag även berört något litet i fastebloggen. De vittnar med andra ord om den fullkomlighet som består i ett *vardande*. I själva vandrigen ligger en *brist*: vi är på väg mot något som vi ännu saknar. Denna brist är förbunden med både sorg och längtan, eftersom det vi saknar är just det vi är skapade till: gudsligheten.

"Tro inte att jag redan har nått detta eller redan har blivit fullkomlig", utbrister Paulus och sträcker sig mot det som ligger framför honom.⁴ En livshållning han sammanfattar med följande ord: "Det är så vi skall tänka, *alla vi fullkomliga*."⁵ Fullkomlighet är alltså för aposteln ett liv där man ständigt *blir*, oavbrutet sträcker sig mot något bättre, vackrare och rikare. Människan lever i sprickan mellan det hon förlorat genom synden och det hon återvunnit i Kristus. Hennes tårar speglar både glädjen över ett *redan nu* och smärtan över ett *ännu inte*. Genom Anden har vi redan smakat det förlorade paradiset, men ännu inte skådat det i sin fulla härlighet. Den som tror sig vara framme, tror sig redan ha nått fullkomlighet, har varken något att sörja eller något att sträcka sig mot. Hur skall nåden kunna leta sig in i hjärtat om inga sprickor finns?

Har vi förstått radikaliteten i Paulus ord om att "i svagheten blir kraften störst"? Här bekänner aposteln sin insikt om ofullkomligheten som enda möjliga väg till andlig mognad. Denna ofullkomlighet bor i våra tårar. Tårarna betecknar skörhet, sårbarhet, brustenhet och är själva motsatsen till allt det vi förknippar med styrka. Det är genom de sönderslagna fönstren som Anden träder in i våra liv för att uppenbara Guds oerhörda kraft. Tårarna tar oss längre på vägen mot *theosis*, gudomliggörelse, än alla våra storslagna asketiska övningar och andliga upplevelser. Sårbarheten är enda vägen till heligheten. Det förkrossade hjärtat är Andens enda boning. Som Emil Gustafson diktar i sången om det stilla barnahjärtat: "Det kostar tåreströmmar förrän jag helgas så, att alla mina drömmar i Jesu anda gå."

*

---

⁴ Fil 3:13

⁵ Fil 3:15

Man skulle kunna tro att de andliga författare som talar mycket om tårarna som en Andens gåva är ovanligt dystra till sin läggning. Motsatsen kan visa sig vara fallet. Johannes Klimakos på 600-talet är ett talande exempel. Hans stora verk, *Paradisstegen*, är visserligen ett allvarsmättat epos om människans kamp mot lasterna. Omvändelsen har en central plats i hans andliga vägledning, men den som läser honom märker snart hur starkt han identifierar *förkrosselsen* med *glädjen*. För Johannes är omvändelsen den erfarenhet som förvandlar den bittra gråten till ljuva tårar. Det strålar om honom när han skriver. Här är tårarna på samma gång en försmak av döden – och av uppståndelsen! ”Det finns en underliggande optimism i Johannes undervisning om tårar”, skriver den ortodoxe teologen John Chryssavgis i en kommentar, och tillägger: ”Den mänskliga naturen är skapad för glädje, inte för sorg, för skratt, inte för tårar.” Men så länge världens brustenhet består kommer vår blick att fördunklas och vår glädje att förmörkas. Skrattet klingar ihåligt, och varnas sålunda för i den tredje volymen av *Paradiset*. Som ett Andens flöde sänder Gud tårarnas nådegåva för att vår förundran skall spricka upp och tacksamheten överflöda. Ingen får så mycket att tacka för som den som på djupet känner sitt behov av förlåtelse. Ingen tänker högre om Guds barmhärtighet än den som är förtrogen med förkrosselsen.

*

Minnet av de avsomnade, och därmed av vår egen död, utgör en av senhöstens viktiga andliga fester. *Alla helgons dag* och *alla själars dag* hör till de högtider som kommit att få en stark folklig förankring i svensk tradition, även om de två dagarna ofta blandas samman. Seden att minnas de döda och smycka gravarna med blommor och ljus förbinder vi med alla helgons dag, medan den liturgiskt och teologiskt hör till alla själars dag. Den senare firas numera alltid på den söndag som följer efter alla helgons dag.

Bägge dagarna är av hög ålder och firades ursprungligen den 1 och 2 november, vilket fortfarande är deras egentliga datum i kyrkorna i väst. Under de stora förföljelserna i mitten av 200-talet fick kyrkan en mängd martyrer, och almanackan blev snart fylld. Allhelgonadagen växte fram som en allmän minnesdag för alla de som inte fick en egen dag under året. Ingen martyr skulle vara bortglömd av kyrkan. Så småningom utvidgades dagen till att inte bara gälla martyrer utan även andra helgon som varit

förebilder för de troende. Den hade från början olika datum, men kom snart att förläggas till den 1 november. År 835 infördes allhelgonafesten på detta datum i hela det karolingiska riket. Till högtiden knöts senare en allmän festdag till minne av alla som tecknade med trons insegel lämnat denna världen. Initiativet till en sådan dag kom från det franska klostret Cluny år 998, och den kom då att förläggas till den 2 november.

De två dagarna står alltså i ett nära förhållande till varandra, men det är den andra av dem som är en minnesdag över våra döda, medan allhelgonadagen är årets stora martyr- och helgondag. Bägge dessa dagar behölls efter reformationen, som annars gjorde kraftiga ingrepp i kyrkoåret. Festdagar som inte ansågs ha biblisk grund ströks ur den kyrkliga kalendern. Allhelgonadagen fick dock även i Sverige ha kvar sin plats den 1 november fram till kalenderreformen 1772, då den flyttades till följande söndag som gavs namnet alla helgons dag. (Detta är förklaringen till att det i våra almanackor både finns en allhelgonadag som infaller den 1 november och alla helgons dag.)

Även alla själars dag behölls alltså efter reformationen men försvann ur det svenska kyrkoåret under 1600-talet. I samband med kalenderreformen 1953 flyttades alla helgons dag till den första lördagen i november, för att man skulle få en längre helg under hösten, och vid nästa reform, 1983, var det även moget att låta den följande söndagen återfå sin medeltida karaktär av minnesdag för alla döda. Dagens ursprungliga namn, alla själars dag, återtog dock inte förrän i 2002 års evangeliebok.

Allhelgonahelgen, som vi brukar kalla de två dagarna under tidig november, är en västlig företeelse i kyrkan. Östkyrkan firar en motsvarande helgonfest söndagen efter pingst. Sammantaget har det heliga året i öst en ännu starkare prägel av helgonens och martyrernas närvaro än vad som är fallet i väst. I det svenska kyrkoåret är novemberhelgen den tydligaste anknytningen till den cykel av årliga martyr- och helgonfester som tidigt växte fram i kyrkan, den som började med firandet av den helige Stefanos den 26 december. Helgonens minnesfester hör fortfarande för protestanter till något av det mer svårsmälta i mötet med ortodox och katolsk tradition. Men genom allhelgonafesten får vi hjälp att närma oss kyrkans kosmiska dimension. Kristusfesterna och helgonfesterna utgör inte två åtskilda cykler under kyrkans år, de är sammanvävda. Minnen av martyrer och helgon är åminnelsen av alla dem som

synliggjort Kristus genom att frambära sina liv som ett levande och heligt offer åt Gud och vunnit seger.

*

För sjätte gången hålls under allhelgonahelgen Pilgrims höstmöte, 19-39, en mötesplats för unga vuxna. Sedan ett par år vilar ansvaret för program och utformning på en ledningsgrupp som består av personer i den aktuella åldersgruppen, men den ursprungliga tanken lever vidare: att skapa möten mellan en yngre generation och en del av personerna som varit med och format tidskriften Pilgrim. Bland talarna återfinns även i år Martin Lönnebo, men också nya bekantskaper för höstmötena så som fader Caesarius från Östanbäcks kloster, Magnus Malm, Lena Bergström och Joakim Hagerius. Samtalen spelar en viktig roll, både som en del av seminarierna och i de generösa pauserna. I musikrummen är kvaliteten hög, och allt bärs av det rika gudstjänstlivet som ger rytm åt varje vistelse på Bjärka-Säby. Liksom tidigare år firas lovsångs- och förbönsgudstjänst i Vist kyrka på allhelgonadagens kväll dit givetvis alla är välkomna, även de som inte deltar i själva höstmötet.

I och med allhelgonahelgen går vi in i det heliga årets slutfas; ett tidigt advent innebär att kyrkoårets två sista söndagar följer omedelbart efter allhelgonahelgen. Vi befinner oss då i det skede av året när kyrkans orientering mot öst är som mest intensiv. Domsöndagen är den dag när vi firar, och väntar, Kristi återkomst i härlighet. Kyrkoårets sista söndag är dess mest dramatiska, men också en av de mest trösterika. Domen innebär inte Guds ursinniga förkastelse av sin skapelse, utan Guds kamp för att upprätta sin skapelse. Födslovärkarna som övergår världen förebådar den kosmiska nyfödelse som Bibelns sista bok mynnar ut i och som i denna söndags psaltarpsalm beskrivs som ett avklädande och ett påklädande för hela jorden: "de är plagg som slits ut, du byter ut dem som kläder."⁶

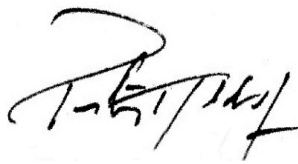
Vi väntar Kristus Konungens stora och härliga dag! Vi väntar nya himlar och en ny jord där rättfärdighet bor. Men den förvandling som skall nyskapa kosmos, börjar i våra hjärtan och vår gemenskap. Det rike som väntar på att få uppfylla jorden, knådas in i

---

⁶ Ps 102:27.

våra liv och relationer genom helig Ande för att långsamt genomsyra oss. Kristus, konungen, som skall komma åter som Herre över hela skapelsen, väntar på att vi skall inbjuda honom som konung. Jesus står vid dörren och bultar. Han säger: *Se, jag gör allting nytt!*

I Kristus förbundne,

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'T. Biörn', written in a cursive style.

P.S. Vår visitator, biskop Biörn, har nyligen firat sin 75-årsdag, något vi kommer att uppmärksamma när han besöker oss tillsammans med sin hustru, Wirginia, den första söndagen i advent. Biskop Biörn firar mässan och predikar i Slottskapellet på kyrkoårets första söndag, och efter kyrkfrukosten håller han en föreläsning om evangelierna, som bygger på en bok han just nu arbetar med.